

ФІЛОСОФІЯ

УДК 159.923.32:316.3

Галина БЕЗАРОВА,
ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет»,
Чернівці (Україна)

Galyna BEZAROVA,
Higher State Educational Establishment of
Ukraine «Bukovinian State Medical
University»,
Chernivtsi (Ukraine)
Bezarova48@mail.ru

**ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
МОРАЛЬНОСТІ ТА РЕЛІГІЙНОСТІ У
СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

**THE MAIN TENDENCIES OF
DEVELOPMENT OF MORALITY AND
RELIGIOSITY IN MODERN SOCIETY**

Ключевые слова: *информационное общество, мораль, нравственность, духовность, религиозность, совесть, духовные ценности.*

Безарова Г. Основные тенденции развития нравственности и религиозности в современном обществе.

В статье на основании философско-религиозно-ведческого анализа моральности и религиозности рассматриваются тенденции их взаимосвязи и дальнейшего развития в период глобализации и информатизации современного общества.

Актуальність теми дослідження. В умовах сучасного інформаційного суспільства, де життя максимально раціоналізується, а головним в діяльності людини стають процеси комунікації, питання моральності та релігійності суспільства достатньо тривалий час привертало увагу як в науковому середовищі, так і серед обивателів. Деякі мислителі, в основному релігійні, відстоювали позицію, за якою не має і не може бути безрелігійної моралі. Інші ж, навпаки, впевнені в незалежності та самодостатності моральних імперативів. Найбільш яскраво це проявляється в кантівській етичній системі. Має місце також думка про те, що релігія і мораль нерозривно пов'язані між собою і є, по суті, одним і тим же явищем. Не дивлячись на те, що дискусії по цьому питанню ведуться вже не одно століття, остаточної загальноприйнятої відповіді на це питання так і не має. Воно залишається актуальним і сьогодні, а може, навіть, більше, ніж раніше. Нові тенденції у суспільному розвитку ХХІ століття суттєво вплинули на характер і зміст цих питань, по-новому постали традиційні питання про взаємозв'язок, співвідношення, взаємовплив таких феноменів, як релігійність та

моральність, що закономірно актуалізує необхідність їх вивчення.

Мета та завдання дослідження полягає у виявленні характерних тенденцій у розвитку моральності та релігійності сучасного суспільства, що, в свою чергу, передбачає аналіз особливостей їх співвідношення та взаємозв'язку, вивчення питання нормативно-ціннісної структури моральності в сучасних умовах.

Ступінь наукової розробки. Аналіз проблеми співвідношення моралі та релігії міститься уже в працях античних мислителів – Сократа, Платона, Аристотеля, Плотіна. В середньовічній філософії звертаються до даної проблеми Августин Аврелій, Фома Аквінський. В новітній європейській філософії цьому питанню приділяли свою увагу К. Шейфтер, І. Кант, Л. Фейєрбах, У. Джемс, Н. Гартман, М. Шелер. Релігійна філософія М. Бердяєва, Г. Гурвича, В. Зеньковського, М. Новосолова, Вол. Соловйова, Л. Толстого, С. Франка дає нам приклад розгляду моралі та релігії в єдності. Із сучасних досліджень заслуговують на увагу статті О. Скрипника, В. Гараджи, А. Колодного, С. Кримського, а також роботи М. Алієва, А. Гу-

сейнова, Г.Завально, В. Лозового, Л.Мітрохіна, В.Малахова, В.Мовчана, М.Тофтула .

На межі XX і XXI століття стали очевидними якісні перетворення суспільного життя в індустріально-розвинених країнах Заходу, спричинені процесами глобалізації та інформатизації, які призвели до революційних змін в економічному, політичному і культурному житті західної людини й суспільства, які ознаменували початок нової культурної епохи та зумовили появу нових, кардинально відмінних від попередніх соціокультурних реалій, що дає підстави говорити про фундаментальні зрушення у відносинах між людьми, у ставленні людини до самої себе й до всього довкілля.

Сучасне суспільство – як українське, так і західне – переживає кризу моральності, моралі. Коли зазнали краху фундаментальні ідеології, які визначали зміст добра і зла, починають формуватися нові параметри моральності сучасного суспільства, суттєво змінюється статус і змістовне наповнення традиційних цінностей. Наприклад, свобода як автономія людини перетворюється у свободу вибору, колективізм еволюціонує в комунітаризм (уявлення про соціальний порядок, в якому індивідів об'єднують спільні цінності, що сприяють розвитку общинних зв'язків), формування толерантності як самодостатньої моральної цінності, на основі якої відбувається взаємодія всіх систем моралі, прикладом яких можуть бути релігійна та світська (нерелігійна).¹ «Відкрите суспільство» і «відкритий тип культури» як основна ідея глобалізації в якості критерію пропонують не добро, а ефективність. Мораль поряд з релігією, філософією, фундаментальною наукою визнана сьогодні перепоною глобальному «природному» добору.

Сьогодні дуже часто виникає питання: чи існує взагалі вплив віри в Бога на моральність людини і чи можлива зворотна ситуація, коли на віруючу людину впливає світська мораль? У цьому зв'язку варто згадати принципову відмінність моральності від моралі: якщо мораль є кодексом загальноприйнятих норм, якими людина мотивує свою поведінку, то моральність є сукупністю і цих норм і, найголовніше, їх реалізації у практичному житті, тобто моральність є формою прояву моралі, де мораль виступає мотивом поведінки. Моральність пов'язана з внутрішніми принципами людини, тоді як мораль стосується деяких зовнішніх дій і вчинків. Через це можна сказати, що за допомогою моралі суспільство оцінює не тільки вчинки людей, але й їх мотиви та наміри.

Виходячи з цього, можна визначити ще одну суттєву проблему: чи можуть складові релі-

гійної свідомості (віра, Бог, містичне почуття) якось включатися у поведінку людини і стати її головним мотивом? Виділимо дві можливі відповіді на це питання:

1. Якщо віра в Бога впливає на моральність індивіда, то людина діє, керуючись релігійними нормами.

2. Якщо віра в Бога не впливає на моральність, то людина діє відповідно до власних уявлень про мораль незалежно від релігійних догматів.

Реальний світ значно багатший за будь-які теоретичні побудови. Тому варто враховувати той факт, що релігія інколи може відповідати запитам суспільства, наприклад, бути засобом наповнення відчуття сакрального², або ж бути засобом управління людьми через страх³. У таких випадках релігійна віра впливає на поведінку більшості.

Німецький філософ Кант звертав увагу на те, що мораль і релігія не відрізняються за своїм змістом, їх відмінність тільки формальна.⁴ Виходячи з такої позиції та аналізуючи функціональний зміст релігії й моральності, можна «сконструювати» два види відношень між ними:

1. Релігія включає в себе мораль. Через це мораль і релігія у даному випадку не виділені з системи моральності, і релігійний вплив можливий на мораль і моральність.

2. Мораль не включає в себе релігію, через це мораль виділена зі сфери релігії, і релігійний вплив не обов'язковий для моралі, а значить і для моральності.

Якщо ж існує таке відношення, коли мораль може існувати незалежно від релігії, то віра в Бога (як феномен релігії) не повинна впливати на мораль і моральність людини. Така аргументація сьогодні є достатньо популярною, хоча у сучасному суспільстві існують різні точки зору з приводу взаємозалежності релігії та моральності. Популярною, наприклад, є думка про незалежність моральності від релігії. Згідно атеїстичній аргументації, моральність не залежить від релігії, і тому бути моральною людиною можна, не відносячи себе ні до однієї з релігій. Опонуючи цим поглядам, очевидно, кращим доказом необхідності релігії для моральності було би зразкове життя самих християн. Потрібно розуміння того, що своєю аморальною поведінкою люди, які називають себе християнами, гублять не тільки свою душу, а й приносять велику шкоду Церкві та відвертають від неї багатьох людей, готових прийти до Бога. Достатньо нагадати про скандали в католицькій церкві, викликані аморальною

поведінкою деяких представників духовенства уже у ХХІ столітті.

Погляд на незалежність моралі від релігії є достатньо новим. Ще у ХVІІІ ст. навіть такий опонент церкви, як Вольтер, писав, що «якби Бога не було, його варто було би придумати». Звичайно, моральна поведінка не є прерогативою тільки віруючої людини, і життя справедливо це підтверджує. Чи є підстава зводити моральність тільки до поведінки? А який перелік моральних вимог?

Із точки зору суспільної свідомості моральність - це сукупність об'єктивних, загальнозначущих, безумовних норм, що визначають відносини між людьми та існують у формі ідеальних орієнтирів, еталонів поведінки. Вона акумулює в собі й моральну свідомість, яка бачить світ через призму добра і зла, і моральні відносини в суспільстві. Без деяких моральних звичаїв, традицій, норм і ритуалів практично неможлива ніяка, навіть найбільш архаїчна соціальність⁵. Суспільство може примушувати людей бути або більш моральними, ніж це передбачає низький рівень їх особистої моральності, або менш моральними, ніж вони могли би бути, якби на них не чинився сильний тиск загальноприйнятих правил. Таким чином, суспільство може примушувати людей бути більш порядними, або, навпаки, менш порядними, ніж диктує їх особиста моральна свідомість, адже в різних типах соціальності непорядність і аморальність можуть бути як інструментом соціального зростання, так і причиною краху кар'єри, девальвації соціального статусу. Простіше сказати, що яке суспільство – така й індивідуальна моральність його членів. Насправді все значно складніше: відносно моральне суспільство може складатися із не дуже високomorальних людей, а до аморальних соціальних звичаїв і ритуалів можуть схилити людей у більшості своїй здатні і до більш високого морального рівня поведінки⁶.

Моральність криється у повсякденному бутті людини, у її вчинках, підсвідомих діях, відчуттях. Вона створюється непомітно, але завжди реалізується власне людським життям, мірою в ньому добра і зла. Оцінюючи своїх друзів, знайомих, ми оцінюємо їх крізь призму моральності – відповідності їхніх вчинків нашому розумінню добра і зла. Ми ніби застосовуємо свій спосіб визначень до повсякденного життя, поділяючи все в ньому на добре і зло, хороше і погане, достойне і негідне.

Аналізуючи себе, кожна людина в тій чи іншій формі ставить перед собою питання: чи все мені у цьому світі дозволено? Що дозво-

лено мені в моїх вчинках стосовно інших людей? Чи існує межа в моїх діях стосовно людей, яка б залежала не тільки від обставин чи зовнішньої доцільності?

В пошуках відповіді на ці питання можна дійти висновку, що особливу роль в моральній регуляції поведінки людини відіграє формування в кожному індивідуумі здатності самостійно оцінювати свої вчинки, тобто бути спроможним до саморегуляції. Очевидно, у кожної людини є свій внутрішній закон, який стримує від зла, спонукає до добра. Свого часу Сократ називав це своїм «Демоном», внутрішнім голосом, який розмежовує гідне і негідне, чесне і безчесне. Цей внутрішній моральний закон – те, що люди називають совістю. *Совість* — особливий морально-психологічний механізм, що діє зсередини нашої власної душі, виражає здатність особистості до морального самоконтролю. Обґрунтуванням цього поняття одними із перших зайнялися християни, які трактували совість як показник морального обов'язку в першу чергу перед Богом: «Бог говорить з людиною саме через голос совісті Духом Святим». Разом з тим апостол Павло говорить про совість як про ціннісну свідомість взагалі й через це визнає, що у тих, хто дотримується різної віри і совість різна (1 Кор. 8,7,10), а тому совість потребує християнського очищення (Євр. 9,14), яке досягається завдяки вірі та любові. В християнську епоху совість тлумачиться як внутрішній моральний закон, «глас Божий».

І в християнському, і в світському розумінні совість визначає наші дії стосовно інших людей як гідні чи негідні, можливі чи неприпустимі. Вона - внутрішній регулятор людських взаємовідносин, який постає основою осередків людської спільноти: сім'ї, нації, суспільства. Совість у людині дорівнює світові: адже відомо, що докори совісті можуть завдати більших тортур, ніж усі жахи світу. Кант у ХVІІІ столітті писав, що дві речі у світі вражають його найбільше: «Це зоряне небо наді мною та моральний закон у мені».

Як моральна категорія, совість характеризує особистість з точки зору здатності жити в людському середовищі, будувати гармонійні стосунки з іншими людьми. Із цього випливає також, що совість — це особливий вищий рівень внутрішньої самовизначеності особистості. Моральність, як слідування внутрішнім чинникам совісті, передбачає відношення до реально здійснюваного способу життя, до цінностей, мотивів суспільної людини, її можна визначити як цінність цінностей, мотив мотивів.

Таким чином, моральність виступає і як суспільна культура організації співжиття, і як внутрішній регулятор та особистий суддя індивідуальних вчинків, внутрішній закон дії особистості з точки зору добра і зла. Але вона є і намаганням досягнути свободи, адже дуже часто буває безсилою перед невилітним світом.

Як у світлі нашої проблеми розуміється *свобода*? Здавалося б, відповідь дуже проста: свобода – це можливість вибору. Людина вільна, коли може робити те, що захоче, і навпаки, вона невилітна, коли такого вибору позбавлена. У сучасному світі ми все частіше стикаємося зі складністю вибору та оцінки. Зараз вибір став багатопараметричним та багатокритеріальним. Це ускладнюється ще тією обставиною, що спостерігається розкол загальної схеми моральної поведінки людини. Тому зрозуміло, що вибір – це властивість тієї особи, яка володіє свободою. Значить, свобода – це не сам вибір, а деяка онтологічна властивість, володіння якою можна цей вибір здійснювати. По суті, йде мова про те, що людина замислюється над запропонованими їй поведінковими шаблонами. Схвалення або засудження оточуючих у власних очах людини вже недостатньо для виправдання власних вчинків. Саме із самостійних пошуків відповідей на вічне питання, що таке добро і зло, людина опиняється на одинці сама з собою, задумується над елятивністю заданих норм поведінки, завжди робить вибір і завжди несе за нього відповідальність. Навіть втеча від відповідальності, яка проявляється у відмові від власного мислення, у відмові від постійної необхідності робити самостійний вибір на користь добра чи зла, сама по собі вже є вибір людини, за який вона відповідальна. Але чи не означає це, що будь-які зовнішні приписи є аморальними? Звичайно, ні, але аморальними їх може робити сама людина своїм бездумним відношенням і постійною втечею не тільки і не стільки від відповідальності за той чи інший вчинок, скільки від самої себе. Таким чином, варто зазначити, що якщо мораль вимагає дотримання зовнішніх вимог, то власне їх виконання само по собі ще не є свідченням наявності у особистості моральності. Іншими словами, для того щоб будь-який вчинок був моральним, не обов'язково, щоб принцип поведінки, який покладений в його основу, був універсальним і визнавався всім населенням. Необхідно, щоб сама людина вважала цей принцип визначальним у своїй поведінці.

На роль морального регулятора поведінки людини завжди претендувало християнство, пропонуючи їй цінності, норми й критерії

оцінок. Загальні нормативні принципи християнської моралі зводяться фактично до вищої заповіді — любові до Бога (любов до ближнього свого є, так би мовити, концентрацією любові до Бога), тобто християнська мораль богоцентрична, а найважливіший її принцип – любов. До останнього часу релігія характеризувалась нетерпимістю до плюралізму, їй завжди була властива догматичність: слово Бога звучить однаково в будь-якому місці й в будь-який час, в Біблії закладений відповідний смисл, який потрібно віднайти, і тільки одне тлумачення якого може бути істинним, а всі інші автоматично вважаються хибними. Біблія несе в собі деяку абсолютну істину, і ніякий контекст не може вплинути на її зміст. З цього приводу дуже цікава думка С.Кримського: «Принципом духовності XXI століття повинен стати принцип полісистемності, тобто в нашій діяльності жодна мета не повинна бути єдиною. Якщо це станеться, то вона перетвориться на предмет фанатичної віри... Усяка справа повинна мати підсистеми. І якщо цих підсистем нема — є небезпека фанатизму».⁷ До сказаного хотілося б додати, що дуже часто сліпе виконання релігійних приписів (а саме такими вони нерідко бувають) приводять до завульованої аморальності, адже релігії опираються на догмати, від яких не можна відступати і в яких не можна сумніватися, а інакше людину чекає кара. В результаті замість справжньої чистоти душевної ми стикаємось всього лише з її імітацією.

Але тут виникає інше питання: чи можна таку людину вважати по-справжньому релігійною? З нашої точки зору, можна, так як релігія є зведенням теоретичних і практичних настанов і норм, в які людина зобов'язана вірити і які повинна виконувати, де основною вимогою є віра. Релігійна людина, як правило, діє у відповідності до морально-релігійних вимог, але не завжди її дії є свідченням наявності високої моральності. Це як у суспільстві: виконання прийнятих норм (наприклад, законодавства) само по собі не є моральністю. То де шукати корені моральності? Чому деякі люди моральні, а деякі ні? Від чого це залежить? Як можна виховати моральність, якщо взагалі можна виховати? Все це дуже важливі питання, які особливо сьогодні набувають актуальності, коли ведуться дискусії з приводу морального падіння суспільства і необхідності цей процес призупинити. У цьому напрямку, мабуть, важливо вести мову про формування моральної свідомості, важливим елементом якої є усвідомлення наявності вищого морального закону, який за характером повинен бути катюгоричним і універсальним. Людині повинна від-

критися сфера надлюдського, сфера чогось «вищого», з чим людина буде себе спів відносити і порівнювати з метою збереження світопорядку і свого власного існування. Можна назвати це як завгодно: Бог, Аллах, Абсолют, Вищий Розум, Космічний Закон, Дао тощо. Головне, щоб людина співвідносила свої дії з тим, що є вищим за неї. У такому випадку кожний суб'єкт відповідальний перед собою та іншими за свої вчинки, вільно реалізуючи при цьому власні моральні мотиви.

Моральність постає також як узагальнення та усуспільнення інваріантних вимог до людини, які випливають із духовно-культурного надбання, із самої природи людини і безпосередньо пов'язана з таким явищем, такою якістю особистості, як *духовність*, яку сьогодні поділяють на світську і релігійну. В світській духовності моральність спрямована на дотримання високих морально-етичних цінностей, на свободу і творчість їх реалізації⁸. Релігійна духовність постає як зумовлене вірою відображення особистістю навколишньої дійсності на рівні високих морально-етичних засад і водночас є також процесом самовизначення, самоутвердження людини в світі. Вона притаманна як окремій особі, так і великим спільнотам в цілому. Кожний народ, нація має особливу релігійну духовність, яка формується на основі як зовнішніх чинників буття (географічних, історичних, господарських та ін.), так і внутрішніх (особливостей емоційно-психологічної сфери, загалом ментальності даного народу)⁹.

На основі аналізу етичних вчень у православ'ї, католицизмі, протестантизмі можна дійти до висновку, що християнські конфесії розробляють питання моральності у відповідності до традиційних вчень, застосовуючи моральні критерії при вирішенні нагальних проблем суспільного життя. Хоча в моральних настановах різних конфесій існують деякі розбіжності, але в цих настановах є й багато спільного, що дозволяє говорити про наявність релігійної моралі як особливої системи правил і норм, які освячуються і контролюються церквою. Але сьогодні для багатьох непереконливою є теза про нерозривність моралі та релігії. Історичний досвід свідчить, що в державах, де церква володіла майже абсолютною владою, моральні пороки не зникли.

У релігійному та світському уявленнях вчення про мораль і моральність не співпадають, тому церковне поняття «гріх» і мирське «порок» не ідентичні. Дійсно, порочні спокуси бувають привабливими і звабливими, пристрасті панують над розумом. Психологи коня-

тують, що в структурі почуттів негативні емоції числом і силою перевершують емоції позитивні, тому у багатьох людей егоїстичні мотиви перевершують альтруїстичні.

У сучасному суспільстві релігійні цінності справляють обмежений вплив на політичну й економічну структуру, тоді як значно більшою є їх роль у культурному й духовному житті сучасного соціуму. Важливою рисою християнської моральності є проголошення свободи волі людини у прагненні моралі. Тільки через власне серце, власне внутрішнє прагнення людина спроможна досягти добра й любові, тільки через власне творення добра відбувається моральне вдосконалення особи. Християнські положення закликають до терпимості, всепрощення, милосердя, свободолюбства. Але основним закликом лунає прагнення до духовного.

Важливо враховувати, що не доречно протиставляти моральність віруючих та невіруючих людей. Дослідження психологів, соціологів, спеціалістів з етики свідчать, що не має прямо пропорційної залежності між відношенням людини до релігії та її поведінкою в суспільстві. Формальна релігійність не втримає нестійку особистість від аморальних вчинків. Ні одна релігія та ні одна церква не в змозі протистояти спокусам, несправедливості, агресії, які є породженням реальних протиріч соціального життя.

У сучасному світі релігія втратила роль морального імперативу: маємо не етику, а етикет релігії; релігійні моральні приписи постають не як норми, що обов'язкові для дотримання, а як об'єкт бажань/не бажань вірних у їх користуванні, як засіб, за допомогою дотримання якого можна засвідчити громадськості свою певну конфесійну належність, вірність традиції батьків.¹⁰ Епоха глобалізації принесла кардинальні зміни: у суспільстві з'явилася величезна кількість нових віянь, запозичених культурних цінностей і ціннісних систем, філософських і псевдофілософських концепцій. Це приводить до того, що все більше і більше людей намагаються жити своїм розумом, міняючи традиційні для нашої країни християнські цінності на щось інше. Як зауважує Джордж Барна, «із засиллям елементів східної духовності найпривабливіші аспекти християнства (які скоріше стануть елементами стилю життя, а не центральними духовними принципами) будуть все більше поєднуватися із екзотичними атрибутами східних релігій. Зрештою люди дійсно повірять в те, що

їм вдалося удосконалити християнство, незважаючи на творчу реструктуризацію віри».¹¹

Важливе місце у змісті моральності належить *цінностям*. У сучасних вченнях про цінності християнські церкви враховують зміни, що відбулись в суспільстві та свідомості людей. В найбільшій мірі це стосується протестантської та католицької конфесій, у сучасні ціннісні системи яких включені соціальні цінності (активне ставлення до світу, праці, держави, ствердження права на власність, піднесення власного добробуту, відстоювання гідності та свободи особи тощо). У сучасному православ'ї, як російському, так і українському, більше виражена консервативна тенденція, відчутна орієнтація на теоцентризм, соціальний песимізм, есхатологізм. Спостерігається формування інтеграційних, по законфесійних і позацерковних ціннісних орієнтацій.

Християнські цінності відігравали й продовжують відігравати значну роль в українському суспільстві. Існують національні особливості в структурі християнських цінностей, їх ролі в історичному розвитку, а також в індивідуальних ціннісних орієнтаціях. У сучасній Україні спостерігаються значні трансформації християнських ціннісних систем під дією новітніх тенденцій соціального розвитку, що засвідчують посилення їх суб'єктивності. В історії України християнство через систему цінностей сприяло національній ідентифікації, вихованню національного характеру, формуванню самобутньої духовної культури. Системі християнських цінностей українців притаманні специфічні риси, зокрема характер чуттєво-емоційного відношення до життя. Трансформація християнських цінностей у сучасному українському суспільстві зумовлена змінами різноманітних чинників: тенденціями загальносвітового масштабу, внутрішніми змінами українського соціуму, зрушеннями на рівні особистості та її найближчого оточення. Трансформації стосуються як церковних ціннісних доктрин, так і індивідуальних ціннісних орієнтацій. В українському суспільстві християнські ціннісні системи у їх конфесійних проявах змінюються під впливом сучасних тенденцій соціального розвитку, що відповідає історичним закономірностям видозміни релігійних ціннісних систем у бік зростання їх суб'єктивності. При цьому змінюється значення, структура і форми функціонування християнських цінностей.

Добро і зло — абсолютні виміри вселюдської духовної культури. За всіх часів вважалось аморальним вбивати, красти, зраджувати, ставитись без пошани до батьків тощо.

Моральність, як загальнолюдське явище, завжди зберігалась у скарбниці народної мудрості та сповіщалась у проповідях духовних пророків у супереч сталим нормам та традиціям, які визначали груповий інтерес та користь. Важливу роль у формуванні моральної культури людини й суспільства має відігравати етичне просвітництво, що несе знання про моральні цінності, дає розуміння морального виміру поведінки особистості, дій соціальних суб'єктів, життя суспільства.

REFERENCE:

- ¹ Politika. Tolkovyj slovar', Moscow, 2001, p. 3.
- ² Moss M. Molitva. Sotsial'nye funktsii svyaschenogo, Sankt-Peterburg, 2000. p. 277.
- ³ Feyerbah L. Sushnost' hristianstva, Izbr. filos. proizvedeniya, T. 2, Moscow, 1995, p. 50.
- ⁴ Kant I. Spor fakul'tetov, Kaliningrad, 2002, p. 90.
- ⁵ Krasnuhina E.K. Religiya i нравstvennost' v sekulyarnom mire, Materialy nauchnoj konferentsii, 28-30 noyabrya 2001 goda. Sankt-Peterburg, 2001, p. 48.
- ⁶ Krasnuhina E.K. Religiya i нравstvennost' v sekulyarnom mire, materialy nauchnoj konferentsii, 28-30 noyabrya 2001 goda, Sankt-Peterburg, SPb., 2001, p. 49.
- ⁷ Krims'kiy S. Printsipi dukhovnosti XXI stolittya, gazeta "Den", p'yatnitsya, 15 listopada 2002 roku.
- ⁸ Proleyev S.V. Duhovnost' i bytie cheloveka, Kyiv, 1992, p. 15-16.
- ⁹ Kolodnij A.M., Filipovich L.O. Religiyina dukhovnist' ukrajintsiv: viyavi, postati, stan, L'viv 1996, p. 3.
- ¹⁰ Kolodnij A.M. Konfesijnij plyuralizm etapu postmodernu, "Religiya v Ukrayini", 11 zhovtnya 2011 roku.
- ¹¹ Vejz Dzh. Vremena postmodernu, Moscow, 2001, p. 206.

Bezarova G. THE MAIN TENDENCIES OF DEVELOPMENT OF MORALITY AND RELIGIOSITY IN MODERN SOCIETY.

The tendencies of morality and religion interconnection and their further development in the period of globalization and informatization of modern society based on the philosophical and religious analysis of morality and religion is considered in the article.

The author argues that morality serves as a social culture of coexistence organization and as an internal regulator and personal judge of individual deeds, internal law of action in terms of

good and evil. But it is also an attempt to achieve freedom, because very often is powerless before the non-free world. In light of this problem, freedom is possibility of choices, but a choice is a quality of that person who has freedom. In fact, author is considering that a person thinks about proposed behavioral patterns. Morality is associated with such a quality of person, as spirituality, which is now divided into secular and religious.

The article draws attention to their features. Attention is drawn to the fact that it is not appropriate to oppose the morality of believers and unbelievers. Psychologists, sociologists, experts on ethics researches show that is not directly proportional relation between person's attitude to religion and his behavior in society. Formal religion will not keep unstable personality from immoral acts.

No religion and no church is unable to resist temptation, injustice, aggression that are a product of real contradictions of social life. The era of globalization has brought radical changes: a huge number of new developments, borrowed cultural values and value systems, philosophical and pseudo-philosophical concepts appeared in the community. This leads to the fact that more and more people are trying to live their minds, changing our country's traditional Christian values to something else.

Keywords: *information society, ethics, morality, spirituality, religion, conscience, spiritual values.*

Received 29-10-2015

Advance Acces Publischer: November 2015